

ULOGA ETIČKOG SUBJEKTIVIZMA U RASPRAVAMA O RODNOM IDENTITETU

Kuduz, Antonia

Undergraduate thesis / Završni rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:172:930149>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-20**

Repository / Repozitorij:

[Repository of Faculty of humanities and social sciences](#)

SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET

ZAVRŠNI RAD

ULOGA ETIČKOG SUBJEKTIVIZMA U RASPRAVAMA O RODNOM
IDENTITETU

Antonia Kuduz

Split, 2024.

Odsjek za Filozofiju

Studij Engleskog jezika i književnosti i Filozofije

**ULOGA ETIČKOG SUBJEKTIVIZMA U RASPRAVAMA O RODNOM
IDENTITETU**

Mentorica: izv. prof. dr. sc. Marita Brčić Kuljiš

Studentica: Antonia Kuduz

Split, srpanj 2024.

Sadržaj

1. Uvod.....	4
2. Što je etički subjektivizam	5
2.1. Etički subjektivizam i drugi etički pravci.....	7
2.2. Uspon etičkog subjektivizma tijekom postmoderne.....	9
3. Što je rodni identitet	11
3.1. Ne-binarni rodni identiteti	14
3.2. Isprepletenost rodnog identiteta i feminizma	16
3.3. Rodni identitet u Republici Hrvatskoj	18
4. Uporaba etičkog subjektivizma u rodnoj identifikaciji	20
4.1. Kritika liberalne demokracije u kontekstu rasprava o rodnom identitetu	25
4.2. Skepticizam u raspravama o rodnom identitetu	26
4.3. Sloboda govora u raspravama o rodnom identitetu	29
5. Zaključak.....	32
6. Popis literature.....	33
7. Sažetak	35
8. Summary	36

1. Uvod

Općepoznata je činjenica da je rodni identitet jedna od temeljnih sastavnica za identifikaciju svakog ljudskog bića. U današnje vrijeme možemo primijetiti da se pojam rodnog identiteta često nalazi u središtu društvenih rasprava. Razlog tome je doživljaj rodnog identiteta kao nečeg fluidnog i subjektivnog koji se nametnuo među javnosti kao subverzivna tema na koju se vode brojne polemike. Naime, mnogi stručnjaci su uočili kako se pri definiranju rodnog identiteta sve više koristi etički subjektivizam te smatraju problematičnim što se na spol i rod gleda kao na varijable koje su promjenjive na temelju osobnog mišljenja (Rupčić 2018). Stoga, tema o kojoj se raspravlja u ovom završnom radu je uloga etičkog subjektivizma u raspravama o rodnom identitetu. Cilj ovog rada je izložiti točne definicije etičkog subjektivizma i rodnog identiteta te ulogu koju etički subjektivizam ima u definiranju roda koji se ispostavlja kao jedna od bitnih sastavnica rodnog identiteta. Nadalje, u radu je predočena učestalost uporabe etičkog subjektivizma u rodnim raspravama koje su u društvu, ali i na društvenim mrežama postale vidljivo učestalije. Također, prikazane su poteškoće koje nastaju kad se prilikom rodne identifikacije izjednačavaju spol i rod te pod okriljem subjektivizma opisuju kao istoznačni pojmovi. Prema tome, važno je pokazati značaj upotrebe etičkog subjektivizma u definiranju rodnog identiteta te način na koji ova tema predstavlja ne samo lingvistički ili semantički već ozbiljan filozofski problem. Etički subjektivizam poznat je kao pravac koji promiče važnost individualnosti i osobnog ukusa pojedinca u odnosu na standardizirane društvene vrijednosti. Ukoliko se etički subjektivizam koristi kao jedini alat u formiranju rodnog identiteta, onda je nužno za pretpostaviti da će identitet pojedinca biti utemeljen na subjektivnim značajkama koje su promjenjive prirode jer ovise o svakom čovjeku. Ukoliko bi to bio slučaj, mnogi stručnjaci smatraju kako bi se time promijenila općenita definicija rodnog identiteta, a među njima se prvenstveno ističe Danijela Rupčić (2018) koja navodi kako bi to bilo miješanje u identitet svih građana neke države i protivno pravu na izražavanje osobne slobode. S obzirom na to, nužno je kritički promisliti daje li se time primat subjektivnom naspram objektivnom kriteriju, iako se prema uvriježenom mišljenju znanstvenih autoriteta upravo objektivnost smatra temeljem dokazivanja u znanstvenoj metodologiji. Stoga, važno je istaknuti mogućnost da bi se upotreba etičkog subjektivizma unutar diskusija o rodnom identitetu mogla pretvoriti u potencijalni filozofski problem u budućnosti. Razlog tome možemo opaziti u nadolazećim promjenama za utvrđivanju kriterija za spoznavanje stvarnosti što bi neminovno utjecalo na temeljne strukture znanja na kojima cijelo društvo trenutno počiva. Posljedično, možemo zaključiti da ova tema zaslužuje pozornost jer za sobom povlači pitanja o granici ljudske spoznaje te racionalnih moći kojima se percipiraju osjetilna, ali i metafizička stvarnost.

2. Što je etički subjektivizam

Etički subjektivizam općenito je poznat kao pravac u filozofiji morala koji potiče pojedince na djelovanje prema vlastitim osjećajima. No, točna definicija subjektivizma dostupna je u leksikonu filozofskih pojmova i glasi ovako »Subjektivizam, filozofski nauk prema kojemu je sve (bitak, spoznaja, vrednote, svijet) isključivo subjektivne naravi; ujedno i oznaka za težnju da se subjekt odnosno individua učini mjerom svih stvari« (Kutleša et al. 2012:1110). Također, navedena je podjela na individualni i opći, a razlikuju se u tome što individualni subjektivizam kao glavni kriterij spoznavanja drži svijest određenog pojedinca, dok opći subjektivizam zagovara da svi pojedinci imaju isti način spoznavanja zbog toga što su iste vrste (Kutleša et al. 2012). No, treba naznačiti razliku između generalne definicije subjektivizma i etičkog subjektivizma »Etički s. je metaetičko vjerovanje prema kojem se svi etički iskazi svode na faktičke tvrdnje o sklonostima individua, pa stoga nijedna moralna vrednota ne može vrijediti intersubjektivno; odatle slijedi etički relativizam, pa i vrijednosni egoizam« (Kutleša et al. 2012:1110). Evidentno je da etički subjektivizam primarnu funkciju stavlja na aktivni element morala odnosno na djelovanje moralnog subjekta. Ujedno, razvidno je da se etičko djelovanje svakog pojedinca očituje na osebujan način, u skladu s razvojem individualne moralne svijesti koja je sama po sebi kvalitativna značajka. S time u vidu, očito je da temeljna uputa etičkog subjektivizma nalaže pridržavanje po osjećaju osobne svijesti koja bi trebala služiti kao osnovno mjerilo za ćudoredno i etično funkcioniranje u društvu.

Nadalje, filozofkinja Maria Baghramian u svojoj knjizi *Relativizam* donosi definiciju subjektivizma: »Subjektivizam ili subjektivni relativizam tvrdnja je da istinitost i neistinitost sudova ovise o uvjerenjima, mišljenjima i svjetonazorima pojedinaca—da su istinitosne tvrdnje, zapravo, ništa drugo nego izrazi naših najcjenjenijih osobnih uvjerenja te sviđanja i nesviđanja« (Baghramian 2004:94).¹ Ono što iz ovog stajališta možemo zaključiti jest da se subjektivizam zasniva na postupanju prema osobnim interesima koji su vođeni unutrašnjim afektima, željama i nastojanjima koja su kod svakog pojedinca različita. Također, posebno je važno istaknuti individualizam koji se nalazi u srži subjektivizma kao neizostavna značajka za prosudbu ispravnosti etičkog djelovanja. Dapače, Baghramian ističe jedinstvenost i neponovljivost ličnosti koja se kod svih ljudi razlikuje i oblikuje moralnu samosvijest. »Subjektivizam isključuje mogućnost neslaganja i samog razlikovanja između ispravne i neispravne prosudbe, jer on mijenja sve naše prosudbe, sve dok u njih vjerujemo, u ispravne ili istinite« (Baghramian

¹ »Subjectivism or subjective relativism is the claim that the truth and falsity of judgements are relative to the beliefs, opinions and points of view of individuals—that truth-claims are, in effect, nothing but expressions of our most cherished personal beliefs and likes and dislikes« (Baghramian 2004:94).

2004:95).² Slijedom toga, imamo priliku uočiti neminovan utjecaj koji ima kulturološka pozadina na razvoj moralne svijesti pojedine osobe. Maria Baghramian zato spominje izraz „istina za“ (Baghramian 2004:94) koji upućuje na subjektivnu različitost pojedinaca u kontekstu određenog moralnog pitanja. Ujedno, ona kao primjer navodi pitanje pobačaja koje je za nekoga prihvatljivo, a za nekoga nije iz kulturoloških razloga te time potvrđuje hipotezu koja ukazuje na značaj etničke pripadnosti i tradicije koje utječu na razvoj karaktera i osobnog svjetonazora (Baghramian 2004:94).³ Iz tog razloga, neophodno je ustanoviti da subjektivistička perspektiva upućuje na to da se svaki pojedinac moralno razvija isključivo na njemu svojstven način, potpomognut određenim kulturološkim podnebljem koje utječe na izgradnju njegovog cjelokupnog identiteta.

² »Subjectivism rules out the possibility of disagreement and the very distinction between correct and incorrect judgements, for it turns all our judgements, as long as we believe in them, into correct or true ones« (Baghramian 2004:95).

³ »The most common form of stating alethic relativism is through the expression ‘true for’. The claim is that what is true for one person or society or culture may not be true for another. The subjectivist understands any occurrence of the predicate ‘is true’ as a truncated version of the longer statement ‘true for person x at time t’. There are different ways of understanding the locution ‘true for’.⁴ Frequently a sentence such as ‘it is true for John that abortion is wrong’ simply means that John believes (strongly) that abortion is wrong (or feels certain that it is wrong)« (Baghramian 2004:94).

2.1. Etički subjektivizam i drugi etički pravci

Etički subjektivizam često se promatra i uspoređuje s drugim etičkim pravcima u filozofskim istraživanjima. Josip Talanga uspoređuje ga sa subjektivnim relativizmom koji za temeljnu značajku navodi »Moralnost je osobno uvjerenje.« (Talanga 1999:51). Vidimo kako navedena usporedba ima valjano uporište jer subjektivni relativizam, baš kao i etički subjektivizam, pridaje važnost subjektivnoj percepciji moralnog ponašanja. Međutim, Talanga naglašava oprečnost između ta dva pravca na način da donosi različita viđenja na iskaz „x je moralno loše“ koji za relativista znači stvaranje vlastite moralne percepcije, a za subjektivistu znači izricanje osobnog stava formiranog na temelju unutrašnjih pobuda (Talanga 1999). Time Talanga ukazuje da subjektivni relativist prihvaća mogućnost egzistencije moralno istinitog, dok etički subjektivist samo iskazuje osobni doživljaj na moralno pitanje bez pretpostavki o mogućnosti spoznaje moralne istine (Talanga 1999). U konačnici, zaključuje i donosi glavnu razliku između ta dva pravca. Za subjektivni relativizam postoji moralna istina, ali je valjana samo relativno odnosno samo u relaciji spram etičkoga subjekta kao jedinoga mjerila. S pozicije etičkog subjektivizma moralni sud je samo osobna izjava odobravanja ili neodobravanja. Umjesto 'x je moralno loše' može stajati 'ne volim x' ili 'fuj (x)'. Moralne se pojave prosuđuju po vlastitom ukusu „kao recimo kakvoća jela“ (Talanga, 1999). Štoviše, iz današnje slike društva primjećujemo da se ponekad etički subjektivizam uspoređuje s etičkim egoizmom i to najčešće zbog nekonvencionalnosti i oprečnosti s već etabliranim etičkim pravcima. Međutim mnogi stručnjaci ističu nepremostivu razliku između ta dva filozofska pravca. Primjerice, prema Slobodanu Sadžakovu etički egoizam se može opisati i na sljedeći način: »Moderne moralne obveze formiraju se prema predodžbama o biti moralnoga individuuma. Te predodžbe relevantne su i kada procjenjujemo je li neko djelovanje egoističko ili nije, je li nešto moralno dopustivo ili zaslužuje moralnu osudu.« (Sadžakov 2014:412). Iz toga možemo zaključiti da egoizam baš kao i subjektivizam promiče stvaranje osobnih kriterija za procjenu moralnog djelovanja. Nasuprot tome, Talanga etički egoizam oštro definira po principu »Djeluj samo tako da promičeš vlastite interese!« (Talanga 1999:39). Posljedično, iz toga možemo steći predodžbu da etički egoizam prvenstveno stavlja naglasak na korist individue koja vrši određeno djelovanje te promovira sebičublje i sebičnost. No, Sadžakov (2014:412) inzistira na mišljenju da treba proučiti povijesni i kulturni kontekst razvoja etičkog egoizma te kaže: »Sam status moralnoga subjekta vremenom se mijenjao, kao i raspon i sadržaj moralnih dužnosti.« Na primjer, on navodi da su moralne dužnosti prosječnog čovjeka iz razdoblja antike bile znatno

drugačije od dužnosti suvremenog čovjeka, a posebno ističe površnost međuljudskih odnosa u urbanim sredinama koja je pogodovala razvoju egoizma (Sadžakov 2014).

Nadalje, možemo povući paralelu između emotivizma i etičkog subjektivizma na temelju sentimentalizma kojeg propisuju misaonom subjektu kao jedinu vrijednost kriterija spoznavanja. J. Talanga definira emotivizam kao metaetičku teoriju kod koje se moralno rasuđivanje temelji na emocijama koje zbog subjektivnog karaktera nisu mjerodavne (Talanga 1999). Uz to, Talanga u svojem djelu *Uvod u etiku* spominje Davida Humea kao glavnog začetnika emotivizma što ne iznenađuje s obzirom da je njegov etički opus u akademskim krugovima poznat kao etika osjećaja (Talanga 1999). Dapače, on prikazuje Humeovo viđenje morala naglašavajući emotivni naboj moralnog djelovanja svakog pojedinca »Rješenje nalazi u tome što moralnost podređuje osjećaju (moral sentiment)« (Talanga 1999:57). Naime, Hume izražava mišljenje da su etika i estetika podređene osobnom ukusu pa tvrdi »Ljepota, bilo moralna ili prirodna, više se osjeća, negoli zamjećuje.« (Hume 2023:127). Samim time, možemo zaključiti da Hume pridaje veliku važnost senzibilitetu koji se nalazi u suštini ljudske prirode, a kod svakog čovjeka se emocije procesuiraju i razvijaju na arbitraran način. Ujedno, ispostavlja se očiglednim da je moralno prosuđivanje podložno afektima subjekta što upućuje na nezaobilaznu sličnost emotivizma i etičkog subjektivizma. Štoviše, Hume naglašava kako emotivni aspekt moralnog ponašanja ne smije biti zanemaren u odnosu na onaj razumski te napominje da je osjećanje dio ljudske prirode podjednako kao i razmišljanje »Priroda je tako oblikovala ljudski duh, da on kod pojave nekih karaktera, raspoloženja ili postupaka smjesta osjeća odobravanje ili neodobravanje, i nijedna emocija nije od veće važnosti za njegov sastav i dispoziciju.« (Hume 2023:126). Iz navedenog je sasvim očito da je osjećaj, kao subjektivna dimenzija svake osobe, uz razum, podjednako bitan čimbenik za procjenjivanje etičnosti nekog ljudskog djelovanja. Dapače, prema Humeu (2023) svaki čovjek tijekom razmišljanja o moralnosti nekog djelovanja istovremeno doživljava val emocija koje utječu na njegovo moralno postupanje te zamjećuje da se osjećaj ugone budi u većini ljudi kad razmišljaju o ponašanju koje će za posljedicu imati blagostanje i dobrobit te opće dobro za cijeli društveni kolektiv. S time u vidu, nemoguće je ne zamijetiti da ono što Hume (2023) opisuje kao „moralni osjećaj“ zapravo podsjeća na osjećaj grižnje savjesti koji se javlja kod većine ljudi kad preispituju svoje moralno djelovanje. No, važno je istaknuti kako Hume, postavljajući u središte etičkog djelovanja baš osjećaj, a ne samo razum, donosi važan iskorak u daljnjem razvoju moralne filozofije. Zahvaljujući popularizaciji emotivizma i sam etički subjektivizam postepeno postaje sve utjecajniiji i zastupljeniji u svakodnevnom životu.

2.2. Uspon etičkog subjektivizma tijekom postmoderne

Važno je napomenuti kako mnogi stručnjaci smatraju da je etički subjektivizam doživio drastični uspon tijekom drugog dijela dvadesetog stoljeća, koje je u književnim i kulturološkim krugovima poznato kao postmoderna (Bauman 2009). Zygmunt Bauman (2009) izražava stav u svojoj knjizi *Postmoderna etika* da je postmoderna prouzrokovala osvježavajući pogled na etiku kao znanstvenu disciplinu koja nudi adekvatna rješenja za aktualne društvene probleme te povoljan pogled na njen daljnji razvoj u sklopu modernog društva. »Postmoderna je, netko će reći, moderna bez iluzija (obratno izlazi da je moderna postmoderna koja odbija prigrliti vlastitu istinu)« govori Bauman (2009:45) i nastavlja opisivati postmodernu kao razdoblje u kojem na važnosti uvelike dobivaju karakteristike poput kreativnosti te iracionalnosti koje se dotada smatralo inferiornima u usporedbi s racionalnosti. Ono što dalje možemo zamijetiti jest da Bauman (2009) posebno ukazuje na razvoj etike, koja je u javnosti oduvijek poznata kao najpragmatičnija filozofska disciplina jer je njen nauk primjenjiv u svakodnevnom životu. S obzirom na mogućnost primjene etičkih načela u svakidašnjim političkim i moralnim pitanjima, nije iznenađujuće što su upravo etičke teorije poput etičkog subjektivizma poprimile strukturu dokaznih argumenata za raznorazna uvjerenja. Dapače, Damirka Mihaljević ujedno ističe kako je postmoderna pogodovala dinamičnom pogledu na rod, kojeg se tada počelo promatrati prvenstveno kao subjektivistički izričaj nečije osobnosti, a ne samo kao izričaj spolnog obilježja (Mihaljević 2016). Stoga, Mihaljević (2016) donosi vlastiti zaključak o neospornom utjecaju postmoderne na predodžbu rodnog identiteta i uloge u društvenoj zajednici.

Jedinstven ljudski identitet ne postoji, smatra postmoderna, već identifikacije koje su kontekstualno društveno, socijalno i politički uvjetovane. Ovakav preokret u diskursu impliciran je uzročnim slijedom ljudskoga razvitka izraženim jačanjem ekspresivnih vrijednosti kroz autonomiju i individualizam. (Mihaljević 2016:164).

No, usprkos ubrzanoj popularizaciji, etika se zbog svog snažnog utjecaja na mase pronašla i u sukobu sa dominantnim religijama, o čemu Bauman kaže: »Često čujemo da ljudi odrastaju svojeglavi, zaokupljeni sobom i egoistični jer su s dolaskom moderne postali bezbožnici i izgubili vjeru u 'religijske dogme'.« (Bauman 2009:12). Na osnovu toga možemo istaknuti uzročno posljedični niz jer u današnje doba primjećujemo da u društvu sve učestalije dolazi do odbacivanja tradicionalnih vrijednosti te čak i religioznih učenja. Stoga, Bauman (2009) piše o postmodernoj koju opisuje kao doba koje je poznato po kaotičnim političkim promjenama koje nedvojbeno mijenjaju perspektivu građanstva na opći vrijednosni sustav. »Naše doba je era nezrelog individualizma i potrage za dobrim životom, ograničenim jedino zahtjevom tolerancije

(udružena sa samouzdanjem i beskrupuloznim individualizmom, tolerancija izražava jedino ravnodušnost)« (Bauman 2009:7). Dakako, očigledno je da Bauman izrazitu važnost pridaje individualizmu. Ujedno, Bauman naglašava problem pozamašne količine etičkog sadržaja s kojima se individualci susreću u današnje vrijeme te upozorava na opasnost koju takva prezasićenost stvara. »S pluralizmom pravila (a naše je doba vrijeme pluralizma) moralni izbori (i moralna savjest iza njih) ukazuju nam se intrinzično i neizlječivo ambivalentnima« (Bauman 2009:30). Samim time, Bauman (2009) smatra da mnoštvo etičkih pravaca koji se nude prosječnom građaninu kao potencijalni odgovori na složena moralna pitanja i opcije za moralno djelovanje, uzrokuju neodlučnost što kao posljedicu izaziva apatiju i pomutnju u pojedincu. Nužno je naglasiti kako Bauman inzistira da ne treba pridavati ogromnu pažnju pronalasku za odgovorima na životna pitanja i bezuspješno tražiti utjehu u mnogobrojnim etičkim pravcima već da treba prigrliti univerzalno etičko načelo koje se nalazi u svim ljudima i zaslužno je za opstanak ljudske rase (Bauman, 2009). S obzirom na to, postaje jasno da bi u društvu trebalo doći do kritičkog promišljanja o količini dostupnih informacija te njihovom učinku na moralnog subjekta. Susljedno tome, iz današnje slike društva jasno vidimo kako su svi ovi čimbenici prouzrokovali određenu vrstu kolektivne moralne dezorijentiranosti i uspješno pogodovali usponu etičkog subjektivizma.

3. Što je rodni identitet

Općepoznato je da svaka osoba pri rođenju postaje članom političko-društvene zajednice što znači da joj moraju biti dodijeljena odgovarajuća zakonska prava od kojih ključnu ulogu ima spolni identitet. Danijela Rupčić jedna je od mnogobrojnih stručnjaka koji zato ističu važnost spolnog obilježja u ostvarivanju legalnog identiteta neke osobe. »Ljudsko tijelo je i osoba, subjekt prava, a spolni identitet suštinska je, kvalitativna i konstitutivna određenost ljudskog tijela...spol stječemo u trenutku začeca, a formalno se utvrđuje prilikom rođenja, na temelju čega se provodi upis u matične knjige rođenih.« (Rupčić 2018:186) No, unatoč tome što se identitet formira pri rođenju na osnovu spolnog obilježja, Rupčić podjednaku važnost pridaje rodu kojeg detaljno opisuje na ovaj način:

Pojmom rod, kao društvenoj kategoriji, označavaju se sva ona vanjska obilježja koja karakteriziraju čovjeka kao muškarca ili kao ženu. Riječ je o obilježjima koja obuhvaćaju sve ono što čovjek postaje (kulturno-sociološki elementi), a na što imaju utjecaj i o čemu stvaraju percepciju odgoj, društvo, kultura« (Rupčić 2018:172).

Sukladno tome, primjećujemo da se po mišljenju koje izražava Rupčić (2018) rodni identitet sastoji od dvije temeljne stavke, a to su spol i rod.

No, usprkos međusobnoj povezanosti spola i roda, treba ukazati na njihove glavne različitosti. Branka Galić u svom znanstvenom članku *Moć i rod* spolnu podjelu opisuje kao podjelu na dvije biološke komponente te krucijalnu razliku muškaraca i žena vidi kao razliku koja se očituje u različitoj anatomiji reproduktivnih organa (Galić 2002). Naime, iz svega priloženog spoznajemo da je spol pojam koji je empirijski dokaziv, a zasniva se na podjeli pojedinaca prema njihovim spolnim organima odnosno podjeli na muškarce i žene. U usporedbi sa spolom, vidimo da je pojam roda shvaćen kao društveno kreirani set obrazaca ponašanja koji je karakterističan za dvije spolne kategorije te korespondira rodnim ulogama koje možemo pripisati određenom spolu. Evidentno je da spol ima utemeljenje u fizičkoj razlici između spolnih organa pojedinih osoba, dok rod ima utemeljenje u odgoju te u kulturnom utjecaju sredine u kojoj pojedinac odrasta i razvija svoju osobnost. »Drugim riječima, žena ili muškarac rađaju se biološkim postanjem, no rodno obilježenom osobom trebaju tek nastati društvenim postojanjem.« (Heffer 2007:165-166) S obzirom na to, primjećujemo da se rod manifestira bivstvovanjem pojedinca i interakcijom sa drugim članovima društvene zajednice tijekom dužeg vremenskog perioda dok je spol kod svakog pojedinca oformljen i identificiran već pri samom rođenju.

Unatoč tome, Danijela Rupčić (2018) navodi srž problema fluidnog pogleda na rodni identitet u preklapanju između pojmova spola i roda. Iz toga razloga ona smatra da je neophodno raščlaniti temeljne stavke koje čine rodni identitet svake osobe (Rupčić, 2018). Definirajući spol, ona naznačuje kako se radi o biološkoj kategoriji koja je unaprijed predodređena kombinacijom kromosoma već za vrijeme začeća, dok „pojmovnu kategoriju roda“ opisuje kao društvenu tvorevinu koja je podložna subjektivnom iskustvu svakog pojedinca (Rupčić, 2018). Štoviše, ona tvrdi da se pojam rodnog identiteta nalazi u sukobu sa spolnim identitetom pojedinca. »Problem nastaje kod drugog značenja pojma rod kao pojmovne kategorije, koje se temelji na subjektivnim kriterijima. Naime, shvaćen na taj način pojam rod predstavlja i odraz je osobnog doživljaja sebe.« (Rupčić 2018:174) Ujedno, Rupčić (2018) ističe suprotstavljenost roda i spola na način što se rodna kategorija manifestira u stvarnosti kroz subjektivnost, a spolna kategorija je objektivno dokaziva. Iz ovoga je jasno da se rodna kategorija iskazuje voljnim ponašanjem i djelovanjem koje je autentičan odraz osobnosti svakog pojedinog čovjeka dok je spolna kategorija unaprijed predodređena i na nju nije moguće utjecati na isti način. Iako zajedno kompletiraju cjelinu rodnog identiteta neke osobe, očito je da Rupčić (2018) u konačnici ne vidi razlog za preklapanje navedenih pojmova već bi, prema njenom shvaćanju, trebali voditi računa da ih ne koristimo kao istoznačnice u svakodnevnoj komunikaciji jer bi to bilo neispravno.

Također, ono što je još zanimljivo napomenuti jest da Rupčić (2018) spominje i podrijetlo pojma rod za kojeg tvrdi da se pojavio prvi put u SAD-u tijekom uspona feminizma 70-ih godina prošlog stoljeća u svrhu pobune protiv patrijarhalno utemeljenih normi te obrazaca ponašanja koji su pogodovali neravnopravnom položaju žena u odnosu na muškarce. Naime, moguće je opaziti da je upravo utjecaj feminizma na društvo omogućio ženama da dobiju veća politička prava te da preuzmu društvene uloge u zajednici koje imaju muškarci. Uvriježeno mišljenje u društvu je kako se uloga žene u dvadeset i prvom stoljeću odmakla od tradicionalno uspostavljenih pravila patrijarhata. Ujedno, možemo primijetiti da u današnje vrijeme sve veći broj žena napušta tradicionalne rodne uloge formirajući vlastiti identitet na način da preuzimaju rodne uloge koje su se godinama pripisivale izričito muškarcima. Potrebno je reći kako sve više žena dobiva vodeće pozicije na radnim mjestima koje su se u prošlosti često dodjeljivale samo muškarcima te sukladno tome pripadnice ženskog spola usvajaju obrasce ponašanja koji su se dotada pripisivali muškarcima. Kao jedan od glavnih primjera, Hrvoja Heffer govori kako se ženama u poslovnom svijetu često savjetuje da promijene stil odijevanja te daje primjer žena koje imaju titule menadžera te pretežito nose odijela jer su ih nekoć nosili samo muškarci koju

su bili na visokim pozicijama (Heffer 2007:165-175). Također, potrebno je nadodati da u današnje vrijeme čak i muškarci preuzimaju neke od tradicionalno-uvriježenih ženskih uloga u društvu te primjećujemo kako je posljedica u javnom djelovanju da ima sve više učitelja, tetaka u vrtićima i muških dadilja.

Posljedično, vidimo da pojam rodnog identiteta podliježe mnogim promjenama u svakodnevnoj uporabi te da često dolazi do re-definiranja njegova značenja što ponekad dovodi do širenja dezinformacija u medijima. Unatoč tome, Heffer opetovano napominje »Razvidno je da se rađamo spolno obilježeni, a odrastanjem postajemo rodno osviješteni i biramo, slijedom osviještenosti, rod kojemu želimo pripadati, odnosno njegova obilježja.« (Heffer 2007:167) Iz ovoga se da zaključiti kako rodni identitet pojedinca ne ovisi isključivo o fizičkim organima s kojima se osoba rađa već o kulturalnom okruženju te odgoju. Štoviše, vidimo da putem ovih čimbenika pojedinci preobražavaju dobivene informacije iz okoline kreirajući vlastitu svjesnost o svom postojanju te ulozu u društvu. Shodno tome, od iznimne važnosti je za istaknuti da su rod i spol dvije ključne komponente, neophodne u izgradnji cjelokupnog identiteta pojedinca te da su obje podjednako važne za uspostavu samoaktualizacije i individualnosti svakog čovjeka.

3.1. Ne-binarni rodni identiteti

U raspravama o rodnom identitetu često se pojavljuje pitanje o pravnom statusu osoba koje imaju ne-binarni rodni identitet. Prema riječima psihijatra Gorana Arbanasa (2021:3) potrebno je istaknuti kako postoje osobe koje iz različitih razloga imaju nekonvencionalne rodne identitete te on kaže »Osim transrodnih osoba, u kojih rodni identitet nije ujednačen sa spolom, postoje i brojne nebinarne osobe koje svoj rodni identitet ne doživljavaju u dihotomiji muško-žensko, nego u različitim oblicima androginog ili rodno neutralnog doživljaja sebe (reprezentatna selfa).« On ističe da, iako se binarna podjela među muškarcima i ženama zasniva na razlici između primarnih i sekundarnih fizičkih, spolnih značajki, postoji psihoanalitička dimenzija kod promatranja rodnog identiteta svakog pojedinca (Arbanas, 2021). Ujedno, jedna od najpopularnijih formi ne-binarnog rodnog identiteta je transrodnost pojedinaca koju Arbanas objašnjava kao »Osobe koje imaju duboki nesklad između spola i rodnog identiteta nazivamo transrodnim.« (Arbanas 2021:14). Iz medija opažamo da ono što Arbanas (2021) opisuje kao „nesklad između spola i vlastitog doživljaja sebe“ mnogi nazivaju rodnom disforijom te navode kao glavni uzrok transrodnosti. Razvidno je da je društvo sačinjeno od mnoštva jedinki koji se međusobno uvelike razlikuju zbog činjenice da je svaki čovjek individua sa originalnim tokom svijesti i karakterom koji je neponovljiv. No, ispostavlja se nužnim za navesti nagli porast ne-binarnih rodni identiteta u javnom prostoru koji se može primijetiti u posljednje vrijeme. Primjerice, na društvenim mrežama možemo primijetiti sve više ne-binarnih kreatora zabavnog sadržaja koji govore o fluidnosti vlastitog rodnog identiteta te upravo o osjećaju rodne disforije koju navode kao uzrok vlastitog ne-binarnog identiteta. U kratkom video isječku pod naslovom „Anyone questioning their gender MUST watch this“⁴ možemo vidjeti kako je navedena kreatorica samo jedna od mnogih koji zastupaju nekonvencionalan pristup i varijabilni pogled na rodni identitet te možemo opaziti da se čak služi etičkim subjektivizmom kao glavnim argumentom u formiranju osobnog identiteta jer svoj rodni identitet temelji prema subjektivnom osjećaju, koji, kao i svaki osjećaj promjenjive prirode, nije objektivno mjerljiv.

Unatoč tome, Goran Arbanas (2021) navodi još jedan tip ne-binarnog rodnog identiteta koji se javlja kod osoba koje su rođene sa dvojakim spolnim organskim obilježjima te ih opisuje kao „međuspolne (interseks)“ osobe. On pojašnjava kako se kod osoba koje imaju sindrom androgene neosjetljivosti i set XY kromosoma ponekad dogodi da razviju ženske spolne organe upravo zbog otpornosti na testosteron te da im zbog toga liječnici pri rođenju dodijele pogrešan

⁴ (Chrones, Lily (@lilychrones). 2023. »Anyone questioning their gender MUST watch this!!«. Tik Tok, 09. veljače 2023. godine <https://vm.tiktok.com/ZGeCx06Vo/>).

spol (Arbanas, 2021). Arbanas (2021) dalje govori kako se u navedenim slučajevima pojedinaca s androgenom neosjetljivošću pravi spol otkrije tek u pubertetu kad dođe do prestanka razvoja sekundarnih spolnih karakteristika te izostanka menstruacije koja se pojavljuje kod djevojčica te dobi. Evidentno je da su, osim psihološkog nezadovoljstva koje osjećaju transrodni pojedinci zbog rodne disforije koja se javlja kao posljedica subjektivnih nagnuća, interseks osobe prisiljene suočiti se sa izravnim biološkim distinkcijama po kojima se razlikuju od ljudi s binarnim spolnim karakteristikama. Također, Arbanas ističe pogubne učinke koje rodna disforija, a posebice otkriće interseksualnosti uzrokuje kod mladih osoba te upozorava na neistraženost tog medicinskog stanja i poteškoće s kojima se stručnjaci suočavaju tijekom psihoanalize i liječenja istog. »Kojeg je spola ta osoba? Zanimljivo je da u literaturi ne postoji nijedan rad koji se bavi psihodinamičkim pitanjima međuspolnih stanja« (Arbanas 2021:11). Ono što se može iščitati iz svega navedenog je da se ni znanstveni autoriteti ne mogu usuglasiti oko definiranje ne-binarnih rodni identiteta. Unatoč tome, neophodno je, prema Arbanasu (2021), ne-binarnu osobe integrirati u društveno uređenje bez predrasuda te on smatra da se stručnjaci manje trebaju usredotočiti na jezične opstrukcije oko definiranje ne-binarnih pojedinaca, a više na pronalazak adekvatnog rješenja za sve zdravstvene i pravne probleme s kojima se oni suočavaju u svojoj svakodnevici. Na temelju svega obrazloženog, ispostavlja se očitim da su ne-binarni rodni identiteti, koliko god eklektični i različiti, samo izraz ljudske individualnosti kojom svaki pojedinac iskazuje primarne razloge za sreću i samoostvarenje koje se često promiču kao pokretačke sile čovječanstva i zato ih kao takve treba prihvatiti.

3.2. Isprepletenost rodnog identiteta i feminizma

Nameće se potreba za objašnjenjem povezanosti između rodnog identiteta i feminizma kao aktualnih političkih teorija koje se u današnje vrijeme promiču kao česta tema među javnosti. Damirka Mihaljević (2016) ističe da je do revolucionarno izmijenjenih pogleda na rodni identitet zaslužan upravo treći val feminizma koji se pojavio krajem dvadesetog stoljeća kao odgovor na drugi val feminizma koji nije pružio adekvatnu potporu manjinskim skupinama. Stoga, ona govori »Iako se feminizam pozivao na univerzalnost, u takvome društvenom statusu, prije svega, nisu bile crne kao ni sve bijele žene. Paradigmatska je slika žene u zbilji bila vrlo heterogena.« (Mihaljević 2016:164) Potrebno je naglasiti kako je uspon feminizma pružio potporu ženama da svoj identitet kreiraju i ostvare izvan okvira smjernica patrijarhata. Podsjetimo, već u dvadesetom stoljeću politička scena svijeta bila je uzburkana prvim i drugim svjetskim ratom što je dovelo do drastičnih promjena u pogledu na muško-ženske odnose. Općepoznato je da su žene tijekom rata zbog nedostatka radne snage počele preuzimati uloge koje su dotada pripadale muškarcima te su nakon rata zauzele svoje mjesto u javnoj i političkoj sferi života. Branka Galić u svom članku ističe feminizam kao jedan od glavnih čimbenika koji su utjecali na napredak jednakosti u modernom društvu »S pojavom i razvojem neofeminizma, od 60-ih godina dvadesetog stoljeća i paralelno s njim zapravo je radikalni feminizam insistirao ne samo na razlikama i nejednakostima rodova, nego i na ukidanju ugnjetavanja ženskoga roda, tj. na tome da pravno izjednačavanje rodova nije rješenje problema muške moći na nad ženama koja se pokazuje u različitim oblicima dominacije i nasilja prema ženama.« (Galić 2002:235)

Štoviše, Damirka Mihaljević u svom članku daje opsežan uvid u povijest feminističkog pokreta te posebno ističe njegov utjecaj na rod kao temeljni dio u poništavanju degradacijskih podjela između muškaraca i žena. »Treći val feminizma pod jakim utjecajem postmoderne usmjerava se na dekonstrukciju patrijarhalnoga i heteronormativnoga društva.« (Mihaljević 2016:164). Iako, u društvu opažamo kako pripadnici istog spola imaju slične obrasce ponašanja, važno je naglasiti kako se ti obrasci ponašanja mijenjaju tijekom posljednjih godina jer su potaknuti upravo borbom za ravnopravnost. Posljedično, primjećujemo kako postepeno dolazi do smanjenja rodnih uloga između muškaraca i žena, a borci za prava žena često ističu kako im je cilj potpuno poništiti konotaciju da je nešto okarakterizirano kao muško, a nešto kao žensko ponašanje. Iz ovoga možemo iščitati da Mihaljević upućuje izravni poziv na javnu diskusiju o ravnopravnosti te inzistira na rekonstrukciji ustaljenog društvenog poretka koji se dosada pokazao kao represivan i diskriminatoran prema ženskom rodu. Također, ona spominje isticanje oprečnosti između roda i spola kao odlučujući mehanizam koji se nalazi u srži patrijarhata kao

alat za poticanje muško-ženskog sukoba koji u medijima često biva sveden na borbu za političku moć (Mihaljević, 2016).

Dapače, pitanje rodnog identiteta i pojma roda često se provlačilo kroz feministički pokret kao sekundarni faktor. Međutim, Judith Butler koja je poznata kao jedna od vodećih predstavnica trećeg vala feminizma napravila je iskorak stavivši ga u središte kao neminovnu ideju koja ima značajni udio u ostvarivanju egalitarno-liberalnog građanstva. Shodno tome, Mihaljević prepoznaje važnost njenog doprinosa i parafrazira ju u svom članku »Rodni identitet, smatra Butler, utemeljuje se tek performativno i kao takav nije izraz ukupnosti onoga što čini ličnost i individualnost.« (Butler 1990; Mihaljević 2016:165) S obzirom na to, možemo zaključiti kako Mihaljević vidi feminizam kao temeljnu okosnicu koja je žene diljem svijeta potakla da preuzmu inicijativu i ostvare se kao glavni akteri u političkom i društvenom životu, ali i kao nezaobilazni faktor u formiranju današnjeg pogleda na rodni identitet. »Pojam roda je tako postao osnovni pojam, a rodna jednakost temeljni koncept koji čine jezgru feminističke teorije.« (Mihaljević 2016:160)

3.3. Rodni identitet u Republici Hrvatskoj

Zamjećujemo da je tijekom godina izraz rod dobio novo značenje izvan poznatih okvira te se preobrazio u svjetski fenomen. Danijela Rupčić ističe da je novi koncept ovoga pojma nadišao domet feminizma iz kojeg je proizašao te smatra da bi ga bilo primjerenije nazvati „transrodnim pokretom“ (Rupčić, 2018). Naime, ona kao fundamentalni uzrok problema kod teorije rodnog identiteta navodi zadiranje ideologije u ustavnopravni poredak države. »Pokušajima da se spol kao odrednica ljudskog identiteta utvrđuje na temelju roda ili rodne pripadnosti, temeljenog na subjektivnim kriterijima, uvodi se rodni identitet, koji relativizira ili čak negira biološke odrednice ljudskog identiteta.« (Rupčić 2018:176). Ono što iz ovoga možemo zaključiti jest da, iako je rodni identitet neodvojiv od spolnog, nije nužan za utvrđivanje pravnog identiteta pojedinaca te da je potrebno temeljito promisliti o njegovoj implementaciji u zakonodavne odredbe. Rupčić kao osnovni primjer ističe pravni uradak Republike Hrvatske u kojemu rod ima sekundarnu ulogu u odnosu na spol tijekom utvrđivanja identiteta neke osobe te govori »Ustav RH koristi pojam spol kada se referira na određivanje ljudskog identiteta, a izrijeком ne spominje pojam rod.« (Rupčić 2018:175) Nadalje, ona kaže »Unošenjem sintagme rodni identitet u zakonske odredbe provodi se ideološko zadiranje u pravni poredak jer se njime relativiziraju ontološke odrednice ljudske antropologije i uvodi, kao univerzalno pravilo, pravna fikcija (lat. fictio iuris) koja je primjenjiva na sve građane.« (Rupčić 2018:176). Ispostavlja se očiglednim da bi uvođenje rodne kategorije kao ekvivalenta spolnoj kategoriji tijekom definiranja rodnog identiteta svake osobe, uzrokovalo pravne poteškoće jer bi se time izvitoperili primarni postulati ljudske biologije, utječući u konačnici na politički identitet cjelokupne države. Štoviše, Rupčić se nadovezuje na pojavu transseksualnosti koja se u posljednje vrijeme prometnula kao aktualno političko pitanje pa kaže »Zakonodavstvo koje predviđa promjenu spola na temelju rodnog identiteta, bez ikakvih kirurških zahvata ili hormonalne terapije, mijenja identitet svih građana.« (Rupčić 2018:176). Naime, u današnje vrijeme se kroz javni prostor redovno provlače rasprave o transseksualnim osobama, a pitanje o uređenju njihova pravnog statusa i dalje stoji na razmatranju kao pitanje koje zahtijeva mnogo vremena i pažnje. Stoga, možemo zaključiti da je Rupčić jedna od mnogobrojnih stručnjaka koji smatraju da tom političkom pitanju treba pristupati s mnogo opreza kako bi izbjegli negativne posljedice za određeni broj građana, od kojih se posebno ističu diskriminacija i ugrožavanje prava manjinskih skupina.

Nadalje, ispostavlja se očitim kako mnogi pojedinci kao glavni motiv promjene rodnog identiteta navode rodnu disforiju za koju je karakterističan osjećaj nepodudarnosti između

vlastite osobnosti i reproduktivnog organa. Međutim, važno je naglasiti da rodna disforija, koja je prepoznata kao psihološki poremećaj, ne predstavlja glavni problem kod pitanja rodnog identiteta već su to legalizacija i pravni status ne-binarnih identiteta kod pojedinih građana. U današnje vrijeme sasvim je društveno prihvatljivo da svaka osoba, bez obzira na svoj trenutni biološki spol, može promijeniti vlastiti identitet po subjektivnom osjećaju u bilo kojem trenutku svog života. No, neki stručnjaci se protive prijedlogu da se donese novi zakon o uvažavanju ne binarnih rodničkih identiteta pojedinaca koji su temeljeni samo na subjektivnoj promjeni roda (Rupčić 2018). Možemo zaključiti da razlog tome objašnjaju na način da se u tim slučajevima ne radi o fizičkoj operaciji spolnog organa pa nema objektivno mjerljivih dokaza koji bi potvrdili novi identitet dotičnog pojedinca. Iz njezinog znanstvenog rada *Značenje pojma rod i njegova primjena u hrvatskom pravnom poretku* možemo razaznati da je Danijela Rupčić protivnik uvođenja promjena u pravno uređenje zakona o rodnom identitetu građana Republike Hrvatske jer govori »Na taj se način spol svih građana, kao odrednica ljudskog identiteta, upisan u maticu rođenih neodvojivo vezuje uz njihovu slobodnu volju, a ne uz biološke odrednice na temelju kojih je utvrđen od strane liječnika u trenutku rođenja.«(Rupčić 2018:176) Ono što se da shvatiti iz njezinih riječi jest da bi izmjene zakona o rodnom identitetu izravno utjecale na sve građane te nametnule određenu percepciju o samom pojmu rodnog identiteta čovjeka. Ujedno, možemo se zapitati je li pokušaj uvođenja subjektivne promjene rodnog identiteta kao normativnog dijela zakonodavnog uređenja diskutabilan jer je očigledno kako se time eksplicitno zadire u identitet svih građana. Posljedično, valjano je za pretpostaviti da bi se u tom slučaju, novonastalom percepcijom rodnog identiteta kao nečeg fluidnog i varijabilnog, promijenio cjelokupan pogled na preostale segmente koji su nužni za društveno djelovanje, a time i na svakog sudionika društva pojedinačno.

4. Uporaba etičkog subjektivizma u rodnoj identifikaciji

Za početak, važno je objasniti odnos između etičkog subjektivizma i rodnog identiteta. S obzirom na sastavnice rodnog identiteta, očigledno je da elemente etičkog subjektivizma možemo uočiti već u jednoj od njih, odnosno u definiciji pojma rod. Naime, Damirka Mihaljević jedna je od mnogih stručnjaka koji opisuju rod kao društveni konstrukt koji ovisi o subjektivnom doživljaju svakog pojedinca (Mihaljević 2016). Također, Mihaljević (2016) parafrazira Judith Butler (1990) koja je u svojoj knjizi *Nevolje s rodom* pojam roda opisala kao promjenjivi iskaz osobnosti svakog čovjeka (Mihaljević 2016). Štoviše, Mihaljević posebno nadodaje »Određivanje roda kao konstantnoga ponavljanja društvenoga performansa, a ne izraza prvenstvene stvarnosti najpoznatiji je njezin koncept.« (Mihaljević 2016:165) Iz ovoga možemo izvući zaključak da je rodni identitet pojam koji je prožet etičkim subjektivizmom jer svaka pojedina osoba autentičnim ponašanjem izražava svoju ulogu u društvenoj zajednici. Stoga, kad uzmemo sve ove čimbenike u obzir nije iznenađujuće što je uporaba etičkog subjektivizma zaživjela u rodnim raspravama.

Ujedno, možemo primijetiti da je jedan od razloga popularizacije ove teme podijeljenost javnog mnijenja zbog fluidnog pogleda na rodni identitet koji je sve zastupljeniji. Ono što se posebno ističe kao temeljni problem u raspravama o rodnom identitetu jest uporaba pojmova roda i spola kao istoznačnica. Naime, u mnogim raspravama na društvenim mrežama dolazi do izjednačavanja ova dva pojma, odnosno do svođenja spolnog identiteta na rodni identitet. U ovakvim slučajevima pojedinci etičkim subjektivizmom nastoje opravdati svoj novonastali identitet, koji kreiraju isključivo na temelju osobnog viđenja rodne pripadnosti, dok se nalazi u suprotnosti s njihovim biološkim spolom. Na primjer, situacije u kojima ljudi koriste etički subjektivizam kako bi opisali vlastiti ne binarni rodni identitet sve su učestalije teme na društvenim mrežama te imaju veliki broj poklonika i protivnika.⁵ Pobornici ovakvog stava koriste etički subjektivizam ističući kako svaka ljudska jedinka ima pravo promijeniti ili ponovno utemeljiti rodni identitet po vlastitom subjektivnom osjećaju. Iz ove perspektive, jasno je zašto se etički subjektivizam, po kojemu svaka osoba ima pravo pomicati granice vlastitih vrijednosti i živjeti u vlastitoj stvarnosti, koristi pri validaciji rodnog identiteta. Također, to je posebno vidljivo u slučajevima mnogih pojedinaca na društvenim mrežama koji korištenjem zamjenica suprotnog spola ističu da njihov rodni identitet nije u skladu s njihovim biološkim spolom. Na primjer, na društvenoj platformi Tik Tok sve više kreatora zabavnog sadržaja u

⁵ (Clash of ideas (clashofideas). 2023. „Woman vs non binary person in a heated debate“. Tik Tok, 31.svibnja 2023.godine (<https://vm.tiktok.com/ZGeGfDJbx/>).

opisu svog korisničkog profila naglašava točno kako žele da ih ostali korisnici oslovljavaju te čak snimaju edukacijska videa u kojima daju savjete o važnosti poštivanja rodnih identiteta nebinarnih osoba.⁶

Hrvoja Heffer u svom članku *Biološka i društvena kategorija roda u rodnoj teoriji i rodna teorija stereotipa* iznosi mišljenje o fleksibilnosti značenja i upotrebe pojma 'rod' koji je često opisivao kao pojam podložan subjektivnim promjenama individue koju opisuje: »Ono što je donijela rodna postmoderna svakako je sukladno suvremenim kognitivno-semantičkim pretpostavkama tzv. „fuzzy značenja“: nekoć relativnu jednostavnost i postojanost pojma rod danas je zamijenila njegova relativna složenost i fluidnost, koja je omogućila i razradbu ostaloga rodno pojmovlja.« (Heffer 2007:168). Iz priloženog stječemo dojam da je neophodno primijetiti postepeno smanjivanje jaza između roda i spola koje se ispostavilo kao jedna od posljedica suvremenog doba. Opažamo da je rapidni tehnološki napredak drastično ubrzao način na koji se šire nove ideje i aktualne kulturološke informacije. Posljedično, to je utjecalo na razvoj i način u kojem pojedinac reagira na vlastitu egzistenciju i uspostavlja sliku o sebi prilikom samorefleksije. No, Heffer pojašnjava razliku između biološke predispozicije i socijalno uvriježenog pogleda na cjelokupni identitet osobe. »Postoji muški i ženski spol, ali u kontekstu roda govorimo o pluralističkim esencijama muškoga i ženskoga.« (Heffer 2007:167). Iz ovoga se da naslutiti kako muškarci i žene, unatoč biološkoj determiniranosti pri rođenju, upravo vlastitim djelovanjem u sklopu društvene zajednice oblikuju svijest o rodnom identitetu. Ujedno, važno je napomenuti utjecaj perspektive određenog kulturološkog podneblja te daljnji razvitak samosvijesti koji se događa pod utjecajem nametnutih rodnih uloga ili osobnih intelektualnih uvjerenja. U tom smislu Heffer (2007) navodi Judith Butler (1990) koja smatra da je rod nešto što se uvijek iznova 'čini, proizvodi' te naznačuje njenu primjedbu »Rod je stilizacija tijela koja se ponavlja, skup postupaka unutar rigidnoga uredbenog okvira koji se vremenom stapaju i uobličuju materiju koja daje „naravni“ izgled postojanju« (Heffer, 2007; Butler, 1990: 33). Samim time, iz svakodnevnog života jasno je da ljudi svojim djelovanjem i prezentacijom u društvu odbijaju ili pristaju uz tradicionalno određene rodne uloge koje su u skladu s biološkim spolom te na taj način grade vlastiti identitet i stječu sliku o rodnoj pripadnosti drugih iz svoje okoline. Iz tog razloga potrebno je istaknuti značajnu ulogu koju fleksibilnost i varijabilnost rodne kategorije imaju u razvoju svih ljudskih jedinki pa možemo

⁶ (Ninh, Kevin (@flawlesskevin). 2022. „POV: When someone uses he/she/they pronouns“. Tik Tok, 13. veljače 2022. godine (<https://vm.tiktok.com/ZGeSchx99/>).

uvidjeti prednost korištenja etičkog subjektivizma nad drugim etičkim pravcima. No, Heffer isto tako naglašava podjednakom važnost temeljnih pojmova koji obuhvaćaju rodni identitet:

U svim se rodnim razmatranjima prepoznaje nedjeljiv preplet rodnih bioloških i društvenih obilježja, koji od jedne primarno statične, zadane i naoko jednostavne a priori utemeljene kategorije prerasta u jednu izrazito dinamičnu, promjenjivu i a posteriori složenu kategoriju, vrlo nejasnih okvira. (Heffer 2007:165-166)

Iz ovoga možemo zaključiti da se rodna identifikacija očituje u stvarnosti kao složen proces koji se razvija tijekom cijeloga života baš kao i ljudski karakter te da je podložna mnogim promjenama koje ovise o raznim okolnostima.

Unatoč tome, upotreba etičkog subjektivizma u rodnoj identifikaciji često se smatra diskutabilnim stavom jer se u medijima uz nju vežu ideje o preklapanju između spola i roda, iako su definirani kao semantički različiti pojmovi. Heffer (2007) iskazuje mišljenje kako su jezične granice između spola i roda zamagljene zbog njihove međusobne isprepletenosti. Između ostalog, on daje mišljenje da je zastarjeli način korištenja rodne terminologije upotreba rodnih pojmova kao posve suprotnih spolnim pojmovima te tvrdi »Budući da je tomu tako, ovim se radom zameće u hrvatskome jeziku izvorna rodna teorija utemeljena na jezično-društvenim stereotipima promatranima iz dinamične i iz statične perspektive.« (Heffer 2007:169) Spominje važnost stereotipa u rodnoj ideologiji za koje tvrdi da su prisutni u razmišljanju kod svakog pojedinca. »Govornik uvidom u neku društvenu pojavu i preslikom njezinih obilježja na svoju mentalnu semantiku, tj. na ona semantička obilježja dane pojave koja su u njegovoj mentalnoj pohrani, poseže za stereotipom.« (Heffer 2007:170) Nadalje, Heffer (2007) iskazuje mišljenje da su rodne studije uništile rodne stereotipe na način da se upotreba nove rodne terminologije manifestirala u stvarnosti i promijenila rodnu identifikaciju u subjektivno iskustvo svakog pojedinca, neovisno o spolnom određenju. Ujedno, Mihaljević na tu temu govori »Treći val feminizma pod očitim je utjecajem lingvistike i feminističke kritike jezika. Pojam je dekonstrukcije Derrida baš definirao baveći se spolnim razlikama u jezičnome smislu.« (Mihaljević 2016:165) Mihaljević (2016) iznosi mišljenje da su promjene, nastale unutar trećeg vala feminizma koji je iznjedrio pojam rodnog identiteta, donijele reformaciju jezika jer da je tada konstruirano mnogo nove terminologije koja je zaživjela među javnosti.

Međutim, u današnje vrijeme jasno je da postoje mnogi protivnici ovakvog stava koji naglašavaju oprečnost pojmova roda i spola kao nešto što treba izričito razjasniti. Stoga, ne iznenađuje što se pitanje rodnog identiteta učestalo promiče kao najaktualnije te ima mnogo kritičara. Mark Goldblatt (2022) raspravlja o značaju etičkog subjektivizma na trenutnu

društveno-političku klimu, a posebno se osvrće na trenutne rasprave o rodnom identitetu koje se svakodnevno vode na društvenim mrežama. Naime, Goldblatt ističe biološku različitost muškaraca i žena te tvrdi da je ta razlika prvenstveno spoznatljiva kroz objektivnost znanstvenih metoda koje su se dosada pokazale kao jedine pravilne i neminovne u dohvaćanju istinite stvarnosti. »Postoje dvije i samo dvije seksualne klasifikacije, a čak i u nestalno rijetkim slučajevima u kojima ljudska anatomija nije lako uočljiva pukim opažanjem, znanstvenici mogu pogledati DNK pojedinca i odrediti njegov ili njezin biološki spol sa 100-postotnom točnošću« (Goldblatt 2022:63).⁷ Vidljivo je da se Goldblatt (2022) protivi korištenju etičkog subjektivizma u rodnoj identifikaciji jer smatra da je za rodni identitet svakog čovjeka presudna primarno spolna kategorija koja se očituje rođenjem. Iz njegovih riječi, možemo spoznati kritiku subjektivnim čimbenicima rodnog identiteta te mišljenje da je identitet svakog čovjeka unaprijed predodređen genskim zapisom. Goldblatt (2022) komentira rodni identitet ne binarnih i transseksualnih osoba kao iznimne situacije u kojima je osoba nezadovoljna vlastitim spolom te smatra da su takve osobe u velikoj manjini i da većini ljudi odgovara proporcionalnost rodne i spolne kategorije. Stoga, prilično je vidljivo da Goldblatt iskazuje nezadovoljstvo uporabom etičkog subjektivizma u isticanju promjene roda po subjektivnom ukusu bez obzira na spol te ovakvu političku situaciju doživljava kao posljedicu rodne ideologije tvrdeći da je nametnuta široj masi od strane vladajućih (Goldblatt 2022). Na temelju Goldblattovog iskaza možemo se zapitati kako bi definiranje rodnog identiteta, na način da zanemarimo biološku kategoriju, utjecalo na opće zaključivanje te bi li uzrokovalo vjerovanje u neistinit sud? Shodno tome, možemo zaključiti da bi negiranje spola, koji je predodređen genskim kodom i kao takav dokaziv na potpuno objektivna način, potencijalno dovelo do stvaranja logički neispravnog zaključka.

Nadalje, treba napomenuti upozorenja mnogih stručnjaka na upotrebu etičkog subjektivizma u argumentiranju moralnih tvrdnji. Carlo Alvaro (2023) želi dokazati neispravnost etičkog subjektivizma na način da uzmemo u obzir činjenicu da subjektivizam kao etički pravac drži temeljnim vrijednostima ove tvrdnje »(a) Subjektivizam je istinit i (b) moralne tvrdnje moraju biti istinite ili neistinite za subjektivistu.«⁸ (Alvaro 2023:235) No, onda kaže da trebamo uzeti u obzir kako subjektivizam negira postojanje temeljnih vrijednosti odnosno bilo kakvu objektivnost u spoznaji pa kaže »Stoga, subjektivizam i moralne tvrdnje moraju biti

⁷ »There are two and only two sexual classifications, and even in those vanishingly rare cases where observable anatomy is not immediately decisive, scientists can peer into a person's DNA profile and determine his or her biological sex with 100 percent accuracy.« (Goldblatt 2022:63).

⁸ »(a) subjectivism is true and (b) moral claims must be true or false for the subjectivist.« (Alvaro 2023:235)

subjektivne. Ali ako su subjektivne, onda ne mogu imati objektivnu strukturu istinitosti ni za samog subjektivistu i u tom slučaju subjektivizam nije teorija koju vrijedi uzeti za ozbiljno.« (Alvaro 2023:235)⁹ Možemo uvidjeti da Alvaro (2023) zamjera etičkom subjektivizmu dvosmislenost te ga smatra nevažecim tvrdeci da promovira subjektivnost kao temeljni odnosno objektivni kriterij spoznaje dok istovremeno negira mogućnost objektivnih činjenica. U tom slučaju, pretpostavimo li na trenutak da je istinita gore navedena Alvarova tvrdnja (2023), znači li to da je etički subjektivizam posve neispravan za donošenje znanstvenih zaključaka te promovira li on samo osobno mišljenje? Ako tu tvrdnju primijenimo na ulogu etičkog subjektivizma unutar rodni rasprava, stječe se zaključak da etički subjektivizam ne bi bio vjerodostojan argument za priznanje ne binarnih identiteta u društvu. Također, ako uzmemo u obzir Alvarovu tvrdnju da je etički subjektivizam metoda dokazivanja neprimjerena za ostvarivanje bilo kakvog znanja (2023), može se istaknuti potreba za preispitivanjem generalnog pojma rodni identiteta te njegovu svrhu u utvrđivanju kompletnog identiteta ljudi.

Naime, ukoliko je samo zdravstvena provjera dovoljna kako bi se utvrdio spol osobe, što Rupčić (2018) i Goldblatt (2022) opisuju kao primarni način utvrđivanja identiteta svih građana, onda se neposredno da zaključiti da je jedna stavka cjelokupnog identiteta čovjeka objektivno mjerljiva i dokaziva u stvarnosti. Prema mišljenju Goldblatta (2022) i Rupčić (2018) spolni identitet se ispostavlja kao bitnija sastavnica jer diktira pravni status pojedinca u očima državnih institucija. Slijedom toga, možemo razaznati kako treba dodatno promisliti o potrebi za rodni identitetom uopće. Do tog zaključka se može doći jer je sasvim jasno da se rodni identitet očituje kroz subjektivnost individualne ličnosti, a spolni identitet kroz reproduktivne organe koji su objektivno dokazivi. Imajući na umu da znanstvena metodologija priznaje objektivno mjerljive kriterije spoznaje, zaključujemo da je nužno sagledati etički subjektivizam iz logičke perspektive te preispitati cilj i svrhu njegove uporabe u rodni diskusijama.

⁹ »Thus, subjectivism and moral claims must be subjective. But if they are subjective, they are not objectively true for the subjectivist and, therefore, subjectivism is not a theory that is worth taking seriously. « (Alvaro 2023:235)

4.1. Kritika liberalne demokracije u kontekstu rasprava o rodnom identitetu

Međutim, problem novog društvenog pitanja nije samo u uporabi novih i sofisticiranih tehnika i njezinih instrumenata, što zamjenjuju ljudsku radnu snagu i čovječanstvu otvaraju neviđene mogućnosti, već se problem snažno nameće stoga što je tehnološki razvoj rodio sasvim novu kulturu, neoliberalizam koji se poslije pada Berlinskog zida nameće kao „jedinstvena misao“ i jedini ispravni način života u ovom svijetu. (Tomašević 2004:71).

Potrebno je spomenuti Luku Tomašević među mnogobrojnim znanstvenicima koji početak društvenih promjena vide u razvoju liberalne demokracije. Tomašević (2004) iskazuje da se današnja demokracija promijenila zbog globalizacije i raznih reformi u svijetu. Posljedično tome, on izražava mišljenje da je uporaba etičkog subjektivizma u rodnoj identifikaciji nastala kao glavna posljedica pretjeranog individualizma koji je vrhunac u društvu stekao liberalnim uređenjem. Nadalje, on spominje pojavu novih društvenih vrijednosti nakon koje je uslijedila uspostava novog društvenog poretka koji temeljno uporište ima u individualizmu u kojem on vidi nedostatak zajedništva te potencijalnu opasnost za budućnost socijalne zajednice (Tomašević, 2004). Ujedno, Tomašević tvrdi da se relativizacijom vrijednosti gubi tradicija, ali i običaji koje smatra važnima za održavanje raznolikosti unutar društvenih kultura »Današnja su demokratska društva u promjeni i u opasnosti da postanu društva neoliberalizma te da se nametnu kao jedina kultura.« (Tomašević 2004:71) Također, on progovara o nedostatku tradicionalnih moralnih vrijednosti u današnje vrijeme te upozorava na moguće posljedice takvog funkcioniranja »Takav etički stav danas podržavaju sva javna sredstva komunikacija (televizija, radio, novine, kino, Internet) tako da „miješaju“ moralne vrijednosti i nitko više i ne zna što je moralno dobro, a što zlo....« (Tomašević 2004:71)

Ujedno, Milan Polić jedan je od stručnjaka koji razvoj novih vrijednosti ideja, među kojima se uvelike ističe rodna teorija, pripisuju liberalnoj demokraciji u svom članku *Rod u dekonstrukciji i rekonstrukciji spola* te navodi kako je upravo američki psihoanalitičar Robert Stoller 1968. godine prvi upotrijebio riječ rod (Polić 2005:198). Štoviše, Polić (2005) parafrazira Stollera (1968) iskazujući njegovu tvrdnju da se rod može sažeti kroz psihološka i kulturna ponašanja pojedinca te daje vlastiti zaključak »Iz tradicionalno biološki shvaćenog spola rod se, dakle, odvojio kao njegova kulturna nadogradnja.« (Polić 2005:198) Iz ovoga je posve očito kako Polić (2005) ukazuje na fluidan doživljaj rodnih uloga kojeg je pospješio razvoj feminizma, a koji je proporcionalan razvoju liberalne demokracije. Shodno tome, možemo zaključiti da nije zapanjujuće što je rodna ideologija svoj procvat doživjela prvenstveno u liberalnim državnim uređenjima kojima su glavne karakteristike individualna sloboda te pravo svake osobe na subjektivnost osobnog izričaja.

4.2. Skepticizam u raspravama o rodnom identitetu

U današnje vrijeme često se u središte raznih diskusija postavlja pitanje vjerodostojnosti etičkog subjektivizma koji se u mnogim etičkim raspravama upotrebljava kao primarni obrambeni argument. Maria Baghramian (2004) uspoređuje ga sa skepticizmom navodeći za glavnu sličnost tvrdnju da negira spoznaju prema objektivno utvrđenim kriterijima. No, ona ističe temeljnu razliku u činjenici da, umjesto skepticizma koji uporno odbija mogućnost dohvaćanja znanja, subjektivizam tvrdi da mogućnost dohvaćanja znanja postoji, ali samo prema individualnom ukusu pojedinca (Baghramian 2004:94).¹⁰ Ono što možemo spoznati iz ovoga je ne samo da se subjektivizam kosi sa svim univerzalnim pravilima već da potiče na kritičku prosudbu o valjanosti parametara koji su potrebni za spoznaju kako bi ona bila objektivno valjana. S obzirom da je subjektivizam zasnovan na osobnim uvjerenjima pojedinaca, koja su sama po sebi promjenjiva te umjesto postojanosti imaju element varijabilnosti, ne začuđuje što ga se često dovodi u svezu sa skepticizmom koji je poznat kao filozofska teorija koja ne daje mogućnost objektivno mjerljivih rezultata. Također, Baghramian čini iskorak navodeći argumente za obranu vjerodostojnosti subjektivizma pozivajući se na hipotezu o dobrom demonu Renea Descartesa »Ako je istina istovjetna onome u što vjerujem, onda sam otporna na skeptički izazov, odnosno zli demon me ne može 'stvarno' dotaknuti.« (Baghramian 2004:94) No, ono što iz ovoga možemo iščitati jest da primarnu funkciju subjektivističkog zaključivanja ima autentični dojam koji pojedinac stvara o sebi i svijetu u kojem egzistira, bez obzira na 'zlog demona' ili preostale čimbenike kojima je cilj utjecati na rasuđivanje, a nalaze se izvan individualne racionalne stvarnosti. Štoviše, zaključak poznatog francuskog filozofa Renea Descartesa „Mislim, dakle postojim“ (Descartes, 2015). kojim je nastojao dokazati stvarnost putem racionalnih moći uma i dan danas ima težinu kao jedna od kulturnih izjava koja pobliže predstavlja bit racionalističke doktrine i tragove njegova učenja imamo priliku vidjeti u djelima mnogobrojnih znanstvenika. Susljedno tome, treba napomenuti da je Descartes imao značajnu ulogu u oblikovanju subjektivističke terminologije što je naznačeno u Filozofskom Leksikonu »Filozofsku formulaciju subjektivizma dao je R. Descartes tvrdeći da cjelokupna objektivna spoznaja ovisi o primarnoj danosti, tj. o svijesti subjekta, te je kao temelj nedvojbene spoznaje postavio svoj cogito.« (Kutleša et al. 2012:1111) Ujedno, navedeno je kako je upravo Rene Descartes bio taj koji je iznio revolucionarno otkriće odvojivši materiju proučavanja, koju je

¹⁰ »The subjectivist adopts a sceptical attitude towards truth by claiming that questions of truth and falsity cannot be resolved at the public and objective level, and then, rather than denying the possibility of attaining truth, as the sceptic does, claims that what is true or false depends on an individual's perspective, point of view, taste, etc.« (Baghramian 2004:94).

nazvao „res extensa“, od subjekta koji ju proučava zahvaljujući svojim razumskim sposobnostima, kojeg je poistovjetio sa nazivom „res cogitans“ (Kutleša et al. 2012:1111). Zanimljivo je usporediti Descartesovu anegdotu o demonu koji ga vara dok spava sa suvremenim pitanjem rodnog identiteta jer neki stručnjaci smatraju kako je to isključivo političko pitanje kojemu je glavna svrha obmana javnosti kroz promoviranje liberalnih načela i ideologije (Tomašević 2004). Međutim, ono što je izrazito važno nadodati jest da M. Baghramian nudi i oprečno stajalište za subjektivističku poziciju tvrdnjom »Međutim, cijena toga je u poricanju razlike između znanja i čvrstog uvjerenja, između 'P je istinito' i 'Za P se vjeruje da je istinito [po mišljenju x]'.« (Baghramian 2004:95). Samim time, vidimo da Baghramian (2004) upozorava na razliku između točnosti nekog suda te vjerovanja određenog subjekta u točnost nekog suda. Iz ovoga zaključujemo da s oprezom treba pristupati subjektivističkom pristupu dokazivanja istine jer se time opetovano daje primat osobnom stajalištu misaonog subjekta dok se zanemaruju sve informacije zaprimljene vanjskim putem, bez obzira na objektivnost kriterija kojim su potvrđene od priznatih autoriteta.

Iz tog razloga nije iznenađujuće što se korištenje etičkog subjektivizma u svrhu definiranja rodnog identiteta predstavlja kao veliki filozofski problem. Luka Tomašević problematizira i oštro osuđuje korištenje etičkog subjektivizma za opravdanje moralne fluidnosti jer kaže da to vodi u skepticizam. »Premda je takav stav bio poznat i u antici (skepticizam), ipak je to danas najrašireniji etički stav koji se najviše očituje i kao „kriza vrijednosti“. Taj model u sebe usvaja više različitih moralnih modela, sve relativizira, a istovremeno potiče razvoj svih ponašanja koja čovjeku koriste i čine ga sretnim.« (Tomašević 2004:73) Iz ovoga možemo opaziti da Tomašević s kritičke točke promatra etički subjektivizam ističući kao njegovu temeljnu značajku nesigurnost i sumnju u već prihvaćene vrijednosne sustave. Naime, prema mišljenju Tomaševića (2004) vlast neke države bi trebala preuzeti potpunu odgovornost za moralne postupke svojih građana kroz zakonsko uređenje. Tomašević (2004) izriče primjedbu da zakoni ne sadrži etičke smjernice koje bi građane uputile na razliku između poimanja dobra i zla već da samo izriču granice postupaka koje država nije spremna tolerirati i moguće sankcije. Štoviše, Tomašević govori »Time se još jednom otvara jaz između civilnog i moralnog zakona, o čemu etički relativizam uopće ne brine.« (Tomašević 2004:73) S obzirom na ovo, očigledno je da Tomašević traži od zakonodavstva i građana da se etičkom djelovanju pristupa bez uporabe etičkog subjektivizma kojeg opisuje kao neadekvatnog za kritičko razmišljanje. Također, Tomašević (2004) ističe da je „subjektivizacija morala“ nastala zbog inzistiranja na korištenju individualne moralne svijesti te upozorava da bi suprotstavljanje normativnim autoritetima koji

promiču tradicionalno shvaćanje morala moglo dovesti do kolektivne zbunjenosti te „etičkog kaosa“ u društvu. Iz svega navedenoga možemo zaključiti da relativizacija pojmova, unatoč tome što su objektivno dokazivi zbog egzistencije u materijalnoj stvarnosti, za posljedicu ima skeptički problem o mogućnosti stjecanja ikakvog znanja uopće. Naime, ukoliko bi nešto što je objektivno dokazivo, kao što je to spolna kategorija unutar rodnog identiteta, bilo moguće izmijeniti prema subjektivnim osjećajima, to bi upućivalo da to i nije bilo objektivno znanje te da je ono samo po sebi nedostižno i nepostojeće. Posljedično, treba se zapitati kakav utjecaj bi takvo zaključivanje imalo na samu stvarnost u kojoj obitavamo jer ona počiva na objektivno mjerljivim kriterijima?

4.3. Sloboda govora u raspravama o rodnom identitetu

Od iznimne je važnosti napomenuti kako je pitanje rodnog identiteta uzrokovalo žustre rasprave na društvenim platformama. Na Tik Toku je zabilježeno mnogo video isječaka u kojima se ne-binarni osobe žale na svakodnevnu diskriminaciju i povredu dostojanstva koju su im uzrokovali pojedinci koji su pogrešno identificirali njihov rodni izričaj. Primjerice, jedna transseksualna kreatorica posvetila je svoj Tik Tok korisnički račun kreiranju informativnog sadržaja kojemu je cilj osvijestiti gledatelje o psihološkoj boli koju ona doživljava kad joj se netko obrati kao muškarcu jer se ona identificira kao žena.¹¹ No, bitno je uzeti u obzir da svaka osoba na temelju subjektivnih osjetila promatra te percipira okolinu i druge sudionike u društvu. Imajući to u vidu, s pravom se možemo zapitati koliko je opravdano očekivati i pretpostavljati da će različite individue imati isto viđenje rodnog identiteta neke osobe. Dapače, u navedenom video isječku sama kreatorica ističe kako je svjesna da se nekad pogreške pri identifikaciji događaju slučajno, a ne namjerno s ciljem da ju uvrijede ili omalovaže.

Međutim, neki stručnjaci ističu da je iznimno problematično kada pojedinci traže da ih društvo i državne institucije oslovljavaju u skladu s njihovim re-definiranim rodnim identitetom unatoč tome što se on u danom trenutku nalazi u suprotnosti s njihovim biološkim reproduktivnim karakteristikama koje se podudaraju s njihovim legalnim identitetom. Jedan od glavnih protivnika korištenja zamjenica suprotnog spola u svrhu komunikacije s osobama ne-binarnog identiteta je profesor psihologije na Sveučilištu Toronto Jordan Peterson kojeg se često antagonizira u medijima zbog svog mišljenja na tu temu. Naime, protiv Petersona studenti su prosvjedovali ispred zgrade fakulteta jer se suprotstavio korištenju rodno neutralnih zamjenica. Peterson je u intervjuu za medije izjavio da svaki pojedinac ima pravo na slobodu govora i izražavanje osobnog mišljenja te da on ni bilo tko nije dužan podilaziti mišljenju ne-binarnih pojedinaca dok god se ne koristi govor mržnje (Peterson 2018). Također, on smatra da uporaba rodno neutralnih zamjenica ugrožava slobodu govora te navodi da nije u redu da se pojedince prisiljava na prihvaćanje stajališta koja po njegovu mišljenju promiče ljevičarska ideologija koja je na vlasti u Kanadi (Peterson 2018). Imajući to u vidu, treba se zapitati bi li zakonsko obvezivanje korištenja rodno neutralnih zamjenica u standardnoj komunikaciji uvjetovalo pravila komunikacije svim građanima pa čak i onima koji ne podupiru takvo stajalište. Ukoliko bi to bio slučaj, možemo zaključiti da bi ova situacija vodila u politički paradoks jer su sloboda govora i izražavanja osobnog mišljenja temeljna načela liberalne demokracije na koju svi

¹¹ (Contino, Lilly (@lillytino_), »USE GENDER NEUTRAL LANGUAGE«. Tik Tok, 31. listopada 2023. godine <https://vm.tiktok.com/ZGeAIVSDE/>).

građani imaju jednako pravo. Ono što možemo vidjeti u javnom medijskom prostoru jest kako nebinarne i transseksualne osobe ističu da su im ugrožena prava kada drugi ne uvažavaju i ne prihvaćaju njihov subjektivan pogled na rodni identitet. No, važno je napomenuti opću činjenicu da svaka osoba ima zakonom zaštićenu slobodu iskazivanja vlastitog mišljenja, bez obzira na njen rodni identitet ili spol. Stoga, treba promisliti krše li se načela liberalne demokracije očekivanjima da jedna grupa pojedinaca prihvati mišljenje druge grupe isključivo zbog zakonske prisile.

Pored ostalog, značajan uspjeh i utjecaj mnogih naziva koji opisuju rodnu fluidnost te subjektivizam u pogledu rodnog identiteta možemo ujedno pripisati i razvoju tehnologije. Opće je poznato kako je razvoj tehnologije utjecao na dostupnost i kvalitetu informacija kojima raspolažu svi korisnici društvenih mreža. Susljedno tome, jasno je kako su se društvene mreže ispostavile kao efikasni tehnološki alati te značajni posrednici u brzom širenju svih aktualnih političkih tema. Možemo primijetiti da su društvene mreže uvelike pogodovale brzini širenja sadržaja koji promovira liberalan te intuitivan doživljaj spola i roda. Hrvoja Heffer ističe kako su istraživanja o rodnoj ideologiji uništila već stvorene predodžbe i predrasude o rodnim ulogama »Okomile su se na ustaljene društvenokulturno-psihološki utemeljene kognitivne modele muško-ženskih razlika i empirijski dokazale (pa i dalje dokazuju) da između stvarnosti i stereotipa ne mora nužno biti znak jednakosti.« (Heffer 2007:169) Stoga, možemo istaknuti opasku da se informacije o rodnim istraživanjima šire ekstremnom brzinom upravo preko rastućih društvenih mreža koje su zahvaljujući globalizaciji sve posjećenije. Posljedično, treba naznačiti kako je očito da su društvene mreže poput Tik Toka, Instagrama, Snapchata i ostalih pružile pogodan temelj za poticanje i proširivanje raznih ideja i tema koje su aktualne među javnosti među kojima je i tema subjektivizma prilikom rodne identifikacije i novonastalih rodnih uloga. Ujedno, mnogi stručnjaci tvrde »Društvene mreže postale su sastavni dio života u 21. stoljeću, na što ukazuje i činjenica da je trenutno u svijetu preko 3,8 milijarde korisnika, dok prema zadnjim podacima u Hrvatskoj društvene mreže koristi oko 97 % mladih između 16. i 24. godine.« (S. Biglbauer; A. Lauri Korajlija 2020:405) Imajući tu činjenicu u vidu, treba se zapitati zašto je posebno mlađim korisnicima društvenih platformi zanimljiv cijeli opus tema kojima se rodna ideologija te rodne studije bave. Dapače, možemo primijetiti da je preuzimanje ne-binarnog identiteta, izvan okvira uvriježenih rodnih uloga i vlastitog spola, postalo pozitivno i pohvaljivano od većine mladih korisnika na društvenim mrežama.

U suprotnosti s tim, osobe kao što je i spomenuti James Peterson koji se protive fluidnom doživljaju rodnog identiteta te zastupaju isključivo rodnu identifikaciju binarnim identitetima

(Peterson 2018), doživljavaju prijetnje te često postaju žrtvama internetskog nasilja. Mnogi stručnjaci, među kojima su Sunčana Roksandić Vidlička i Krešimir Mamić, upozoravaju na ozbiljnost ove situacije jer su primijetili da na društvenim mrežama dolazi do sve većeg širenja mržnje te čak i prijetnji nasiljem onima koji ne dijele isto mišljenje na neku temu te zato govore »Upravo sloboda izražavanja koju internet pruža, kao i mogućnost artikulacije misli, stavova, ideja, stavova i uvjerenja bez obzira na granice, u realnom vremenu i bez prostornog ograničenja, dovodi do zlouporaba s ozbiljnim posljedicama.« (Roksandić Vidlička; Mamić, 2018:353) S obzirom na to, nameće se pitanje dokle seže granica slobode govora pojedinca te prelazimo li ju samim činom iznošenja mišljenja koje je suprotno od mišljenja većine? Naime, općepoznata je činjenica kako su sloboda izražavanja vlastitog mišljenja te sloboda govora jedne od temeljnih obilježja svake liberalne demokracije pa se ispostavlja paradoksalnim kada neki zagovaratelji tih istih načela odstupaju od tih načela kad to ne ide njima u korist. Stoga, možemo utvrditi da je pitanje o granicama slobode govora pitanje koje treba dodatno razmotriti. No, ono što sa sigurnošću možemo zaključiti jest da je sloboda izražavanja pravo koje treba omogućiti svakoj individui dok god ne ugrožava slobodu neke druge individue.

5. Zaključak

Tema ovog završnog rada – Uloga etičkog subjektivizma u raspravama o rodnom identitetu vrijedna je pažnje zbog svog utjecaja na svakodnevni život ljudi te temeljna filozofska pitanja koja potiče. Također, treba napomenuti da je potrebno produbiti navedenu problematiku upravo zbog nedostatka znanstvene literature i istraživanja oko ove tematike. Naime, možemo primijetiti da nije količinski dovoljno obrađena povezanost etičkog subjektivizma i rodnog identiteta. Stoga, ovaj završni rad predstavlja potencijalnu osnovu za provedbu novih istraživanja slične tematike u budućnosti. Ono što bi trebalo pobliže proučiti su kriteriji za utvrđivanje točne definicije rodnog identiteta, ulogu roda i spola u definiranju rodnog identiteta te kontrast objektivnih i subjektivnih čimbenika za utvrđivanje rodnog identiteta pojedinaca s obzirom da se oko ovoga vode žustre rasprave u javnom prostoru.

Očigledan je utjecaj koji rodna identifikacija ima na život svakog čovjeka pa se ispostavlja nužnim obrazložiti njene temeljne sastavnice odnosno spol i rod u ovom završnom radu. Nadalje, ovaj rad prikazuje razvoj i uspon etičkog subjektivizma kao etičkog pravca koji je ostvario veliki značaj u diskusijama o rodnom identitetu. Ujedno, treba napomenuti važnost ove teme u kontekstu liberalne demokracije kao aktualnog modela vlasti u zapadnim državama svijeta u kojima zamjećujemo da su najaktualnije rasprave o rodnom identitetu. Samim tim, ukazuje se potreba za promišljanjem o individualizmu i autonomiji ostvarivanja rodnog identiteta koje su se manifestirale kao posljedica liberalnog državnog uređenja, a proporcionalne su razvoju etičkog subjektivizma. Također, rad se bavi definicijom etičkog subjektivizma te ukazuje na njegovu uporabu tijekom realizacije rodnog identiteta koji je tijekom suvremenog doba zadobio mnogo preinaka. Ujedno, ovaj rad predstavlja važnost korištenja filozofskih disciplina u svakodnevici i potvrđuje vrijednost koju filozofija ima za ljudsku egzistenciju.

Primarni zadatak u radu je izložiti pozitivne i negativne učinke uporabe etičkog subjektivizma u rodnim raspravama. Ako promatramo političku situaciju u posljednje vrijeme, možemo primijetiti da korištenje etičkog subjektivizma u rodnoj identifikaciji ima mnogo pobornika, ali i protivnika. Ovaj rad prikazuje različita mišljenja mnogih stručnjaka te pokušaje pronalaska potencijalnog rješenja za pravilnu integraciju etičkog subjektivizma u definiranje rodnog identiteta što se pokazalo kao iznimno kompliciran zadatak. Iz tog razloga potrebno je potaknuti sve sudionike rodnih rasprava na kritičko preispitivanje osobnih stavova na tu temu kako bi se postigao konstruktivan diskurs među javnosti jer se samo tako može doći do optimalnog rješenja.

6. Popis literature

1. Alvaro C. (2023). *Ethical Subjectivism: A Lost Cause (Etički subjektivizam: Izgubljeni slučaj)*. Znanstveni rad. New York: City College of Technology.
2. Arbanas, G. (2021). „SPOLOVI, RODNI IDENTITETI I SEKSUALNE ORIJENTACIJE I GRUPNA ANALIZA“. Članak u časopisu: *Psihoterapija 2021*. vol. 35 (br. 1-2: 3-28). UDK 615.851. ISSN 0350-3186. CODEN: PSIHEI. Preuzeto s: <https://doi.org/10.24869/psihei.3>
3. Baghramian, M. (2004). *Relativism (Relativizam)*. London: Routledge, Oxfordshire: OX14 4RN. Taylor & Francis Group.
4. Bauman, Z. 2009. *Postmoderna etika*. Zagreb: AGM, Biblioteka Sintagma.
5. Biglbauer S.; Lauri Korajlija A. (2020). „Social Networks, Depression and Anxiety“ („Socijalne mreže, depresija i anksioznost“). Članak u časopisu: *Socijalna psihijatrija*. Vol. 48 (No. 4, p. 404-425). Preuzeto s: <https://doi.org/10.24869/spsih.2020.404>
6. Descartes, R. 2015. *Meditationes de prima philosophia (Meditacije o prvoj filozofiji)*. Zagreb : Kruzak.
7. FL = *Filozofski leksikon*. 2012. Stipe Kutleša et al. (ur.). Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža - Denona d.o.o. (str. 1110-1111).
8. Galić, B. 2002. „Moć i rod“. Članak u časopisu: *Revija za sociologiju*. 33(3-4) (str. 225-238). Znanstveni rad. Zagreb: Filozofski fakultet. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/25905> (Datum pristupa: 14.01.2024.)
9. Goldblatt, M. 2022. *I Feel, Therefore I Am: The Triumph of Woke Subjectivism (Osjećam, dakle jesam: Trijumf probuđenog subjektivizma)*. New York: Post Hill Press.
10. Heffer, H. 2007. „BIOLOŠKA I DRUŠTVENA KATEGORIJA RODA U RODNOJ TEORIJI I RODNA TEORIJA STEREOTIPA“. Članak u časopisu: *Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*. 33(1), str. 165-175. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/22036> (Datum pristupa: 14.01.2024.)
11. Hume, D. 2023. *Istraživanje o ljudskom razumu*. Zagreb: Naklada Jesenski i Turk. Filozofska biblioteka.
12. Mihaljević, D. (2016). „FEMINIZAM – ŠTO JE OSTVARIO?“. Mostar: Filozofski fakultet Sveučilište u Mostaru. Članak u časopisu: *Mostariensia*. 20(1-2) (str. 149-169). Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/170904> (Datum pristupa: 13.01.2024.)

13. Peterson, J. (2018). *Jordan Peterson On Why He Refuses To Use Special Pronouns For Transgender People – LBC*. LBC: Leading Britain's Conversation, DAB Digital Radio 97.3FM London, Objavljeno svibanj 22.2018. godine, Youtube, 3:54 min.
https://youtu.be/s_UbmaZQx74?si=ysH_AXqb8j1z6hNa
14. Polić M. 2005. „Rod u dekonstrukciji i rekonstrukciji spola“. Članak u zborniku radova: *FR = Filozofija i rod*. Zagreb: Hrvatsko filozofsko društvo.
15. Roksandić Vidlička S.; Mamić K. 2018. „Zlouporaba društvenih mreža u javnom poticanju na nasilje i mržnju i širenju lažnih vijesti: potreba transplantiranja njemačkog Zakona o jačanju provedbe zakona na društvenim mrežama?“. Članak u časopisu: *Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu*. 25(2) (str. 329-357). Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/218951> (Datum pristupa: 19.05.2024.)
16. Rupčić, D. 2018. „Značenje pojma rod i njegova primjena u hrvatskom pravnom poretku“. Članak u časopisu: *Crkva u svijetu*. 53(2) (str. 169-194). Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/203946> (Datum pristupa: 16.03.2024.)
17. Sadžakov, S. 2014. *Egoizam i altruizam*. Znanstveni rad. Novi Sad: Univerzitet u Novom Sadu, Sombor: Pedagoški fakultet u Somboru. Filozofska istraživanja. 34(3), str. 407-426. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/139105> (Datum pristupa: 14.01.2024.)
18. Talanga, J. 1999. *Uvod u etiku*. Zagreb: Hrvatski studiji – Studia Croatica, Biblioteka Filozofija; sv.1.
19. Tomašević, L. 2004. *Demokracija i etički relativizam*. Filozofska istraživanja. 24(1) (str. 71-77). Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/202945> (Datum pristupa: 10.03.2024.)

7. Sažetak

Rad sadrži prikaz uloge koju etički subjektivizam ima unutar rasprava o rodnom identitetu. Naime, u današnje vrijeme možemo primijetiti da se pojam rodnog identiteta često nalazi u središtu društvenih rasprava. Razlog tome je doživljaj rodnog identiteta kao nečeg fluidnog i subjektivnog koji se nametnuo među javnosti kao subverzivna tema na koju se vode brojne polemike. Iz ovog razloga uviđa se potreba za detaljnim prikazom suodnosa etičkog subjektivizma prilikom rodne identifikacije te tumačenjem temeljnih stavki koje čine rodni identitet.

Cilj ovog rada je izložiti točne definicije etičkog subjektivizma i rodnog identiteta te ulogu koju etički subjektivizam ima u definiranju roda koji se ispostavlja kao jedna od bitnih sastavnica rodnog identiteta. Nadalje, u radu su prikazana razna stajališta među kojima se posebno ističe da je definiranje roda kroz prizmu etičkog subjektivizma u izravnoj suprotnosti sa spolom koji je definiran i poduprt objektivnim čimbenicima. Posljedično, možemo opaziti da se rodni identitet sastoji od više elemenata i nužno je zapitati se o značaju njihova suodnosa i načinu na koji konstruiraju cjelokupni identitet neke osobe. Ujedno, treba istaknuti značaj ove teme zbog toga što se svojim sadržajem proteže na mnoge znanstvene i filozofske discipline među kojima možemo istaknuti lingvistiku, semantiku, metafiziku, logiku, sociologiju, medicinu, etc. S obzirom na to, može se donijeti zaključak da se uporaba etičkog subjektivizma prilikom rodne identifikacije pokazala kao tema koju treba proučiti uz dozu konstruktivnog kritičizma zbog utjecaja na osnove stjecanja spoznaje i temelje znanja koje imamo o sebi samima te stvarnosti u kojoj egzistiramo.

Ključne riječi: etički subjektivizam, etički pravci, rodni identitet, spol, rod, feminizam, individualizam, rodne rasprave, sloboda govora, rodne uloge.

8. Summary

This paper contains a thorough description of significant role that ethical subjectivism plays within gender discussions. Namely, we can notice that the concept of gender identity is nowadays often discussed at the middle of important social discussions. The main reason for this can be found within the perception of gender identity as something fluid and subjective which has enabled it to impose itself among the public as a subversive topic and a reason why numerous polemics are being conducted. This explains the need for a detailed analysis of the relationship between use of ethical subjectivism during gender identification and the interpretation of the fundamental items that make up gender identity.

The aim of this paper is to present the exact definitions of ethical subjectivism, gender identity, and the role which ethical subjectivism plays in defining gender, which turns out to be one of the essential components of gender identity. Moreover, this paper brings different opinions on the mentioned topic. The view which is particularly emphasized claims that defining gender, by using ethical subjectivism, is in the direct contrast with biological sex, which is defined and supported by objective factors. Consequently, we can see that the gender identity consists of several elements and that it is necessary to analyze the significance of their interrelationship and the way in which they construct the overall identity of a person. Furthermore, the importance of this topic should be emphasized because its content extends to many scientific and philosophical disciplines, among which we can highlight linguistics, semantics, metaphysics, logic, sociology, medicine, etc. With this in mind, it can be concluded that the use of ethical subjectivism during gender identification has proven to be a topic that should be studied with a dose of constructive criticism due to the way it impacts the way we acquire knowledge. As well as the foundations of knowledge we have about ourselves and the reality in which we exist.

Key words: ethical subjectivism, gender identity, gender, biological sex, gender identity, feminism, gender discussions, freedom of speech, gender roles.

Obrazac A.Č.

SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

kojom ja ANTONIA KUDUZ, kao pristupnik/pristupnica za stjecanje zvanja sveučilišnog/e prvostupnika/ce ENESKOG JEZIKA I KNJEVNOSTI / FILOZOFIJE, izjavljujem da je ovaj završni rad rezultat isključivo mogega vlastitoga rada, da se temelji na mojim istraživanjima i oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio završnog rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranoga rada, pa tako ne krši ničija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio ovoga završnog rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Split, 12. 7. 2024.

Potpis

Antonia Kuduz

Izjava o pohrani i objavi ocjenskog rada
(završnog/diplomskog/specijalističkog/doktorskog rada - podcrtajte odgovarajuće)

Student/ica: ANTONIA KUDUŽ

Naslov rada: ULOGA ETIČKOG SUBJEKTIVIZMA U RASPRAVAMA O
RODNOJ IDENTITETU

Znanstveno područje i polje: FILOZOFIJA

Vrsta rada: ZAVRŠNI RAD

Mentor/ica rada (ime i prezime, akad. stupanj i zvanje):

izv. prof. dr. sc. MARITA BRČIĆ KULIŠ

Komentor/ica rada (ime i prezime, akad. stupanj i zvanje):

izv. prof. dr. sc. MARITA BRČIĆ KULIŠ

Članovi povjerenstva (ime i prezime, akad. stupanj i zvanje):

Ovom izjavom potvrđujem da sam autor/autorica predanog ocjenskog rada (završnog/diplomskog/specijalističkog/doktorskog rada - zaokružite odgovarajuće) i da sadržaj njegove elektroničke inačice u potpunosti odgovara sadržaju obranjenog i nakon obrane uređenog rada.

Kao autor izjavljujem da se slažem da se moj ocjenski rad, bez naknade, trajno javno objavi u otvorenom pristupu u Digitalnom repozitoriju Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Splitu i repozitoriju Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (u skladu s odredbama Zakona o visokom obrazovanju i znanstvenoj djelatnosti (NN br. 119/22).

Split, 12. 7. 2024.

Potpis studenta/studentice:

Antonia Kuduz

Napomena:

U slučaju potrebe ograničavanja pristupa ocjenskom radu sukladno odredbama Zakona o autorskom pravu i srodnim pravima (111/21), podnosi se obrazloženi zahtjev dekanici Filozofskog fakulteta u Splitu.